JÓZEF TRZEBIŃSKI

Zakład Systematyki Roślin U. S. B.
w Wilnie.

NOWE STANOWISKA *NYMPHAEA CANDIDA* PRESL W POLSCE.

Über einige neue Standorte von *Nymphaea candida* Presl in Polen.

Nymphaea candida Presl znajduje się w bardzo bliskim pokrewieństwie z *N. alba* L. Obydwa gatunki są w Polsce bardzo rozpowszechnione, choć zdaje się, że w północnych terenach Polski przeważa *N. candida*, która często jest podawana jako *N. alba*.

Obydwa gatunki są bardzo do siebie podobne. Z liści, a nawet i owoców trudno je nawet przy bliższem badaniu rozróżnić, zato w kwiatach różnice występują wyraźniej. Kwiaty u *N. candida* są trochę mniejsze (9—12 cm w średn. u *N. alba* 12 — 16 cm), liczba płatków też jest mniejsza (15—18); u *N. alba* koło 20 pł. Ale największa różnica zachodzi między pręcikami. U *N. alba* pręciki najbardziej wewnętrzne t. j. przylegające do słupka, posiadają nitkę cienką, walcową, u *N. candida* nitki pręcików wewnętrznych są silnie rozszerzone, jak wskazuje niżej załączony rysunek. Znamię u *N. alba* o 11—24 promieniach, u *N. candida* o 5—20 promieniach. Poza tem obydwie gatunki tworzą drobne odmiany, które różnią się postacią owocu (jajowaty lub prawie kulisty) oraz barwą zieloną lub czerwoną. Ale najłatwiej wpadającą w oczy cechą są kwiaty nawpół otwarte (*N. candida*

Ryc. 41.

A. *Nymphaea alba* L.B. *N. candida* Presl

Smila (Ukraina)

N. Troki

Z. Pręcik zewnętrzny.

W. Pręcik wewnętrzny.

Wielkość naturalna.

(Rysował A. Michalski z natury)

Presl var. *semiaperta* (*Klinggr.*) *Con*). Cecha ta właściwą jest coprawda tylko jednej odmianie *N. candida*, ale odmiana ta należy, zdaje się, do najczęstszych.

Rozpowszechnienie *N. candida* w Polsce jest bardzo słabo zbadane z powodu wielkiego podobieństwa obydwóch gatunków oraz trudności suszenia mięsistych kwiatów.

Kwiaty grzybieni wysychają bardzo powoli i nie podsuszone w powietrzu poprzednio, a odrazu wsadzone do prasy, ulegają gniciu, szczególnie ich pręciki. Wskutek tego w źle zasuszonym materiale trudno zbadać postać pręcików, które przecież przedstawiają najpewniejszą cechę rozpoznawczą. To też *N. candida* nie tylko u nas, ale i w Niemczech często była podawana, jako *N. alba*, na co wskazują też niemieccy botanicy.

Jednakże systematycy rozróżnili już bardzo wcześniej obydwie formy. *N. candida* przez długi czas uważana była za odmianę *N. alba* L. var. *oocarpa* Caspary = *v. oligostigma* Casp. Obecnie *N. candida* jest uważana jako osobny gatunek (*N. candida* Presl), a szczególnie jej pospolitsza odmiana *semiaperta* (Syn. *N. biradiata* Sommerauer, *N. neglecta* Hausleutner).

Prócz tego zostały znalezione między obydwoima gatunkami mieszańce *N. alba* x *N. candida* (*N. borealis* Camus).

W Europie środkowej i północnej *N. candida* jest dość rozpowszechniona. W Europie południowej i zachodniej (Francja, Wielka Brytania) nie rośnie wcale. W Niemczech

południowych i środkowych jest bardzo pospolita. Zasięg jej zachodni sięga Alzacji i Lotaryngji, na wschodzie rośnie w Prusach, trochę przekraczając Wisłę. Prócz tego *N. candida* występuje w Saksonji, Turyngji i w Bawarji. Rośnie także w Austrii i Tyrolu, w Czechosłowacji. Na południu występuje też w Dobrudży i w Rosji południowej ale rzadziej, niż *N. alba*. W Azji zasięg jej obejmuje Syberję zachodnią do Irkucka.

Co do występowania *N. candida* na ziemiach polskich — to mamy we Florze Polskiej tom III na str. 71 i 72 zestawienie cech gatunków *N. alba* i *N. candida* oraz opis ich odmian (B. Pawłowski). Autor uważa gatunek *N. candida* za pospolity w całej Polsce pozakarpackiej. W Podkarpaciu występuje rzadko (Myślenin, Biecz, Samborskie).

W podręczniku do oznaczania roślin:

Rośliny Polskie oprac. Wł. Szafer, St. Kulczyński B. Pawłowski, Lwów — Warszawa, 1924 czytamy, że *N. candida* zdaje się jest pospolita na całym niżu, ale dokładniejsze rozmieszczenie wymaga dalszych badań (str. 260).

Badając florę jezior Trockich od kilku lat, zauważyłem przedewszystkiem, że o ile *Nuphar luteum* (L.) Sibth. et Sm. należy do roślin pospolitych, o tyle t. zw. lilja wodna spotyka się rzadko. Częściej roślinę tę spotkać można w jeziorze Nerespinka, będącem właściwie drobnem odgałęzieniem jeziora Galwe, a także wzdłuż brzegów jeziora Skajście. Nawpółotwarte i mięsiste kwiaty zwróciły moją uwagę. Po zbadaniu kwiatów w pracowni okazało się, że mamy typową *N. candida*. Postanowiłem wtedy zbadać na obecność *N. candida* zielniki znajdujące się w Zakładzie Syst. Roślin U. S. B. Okazało się przytem, że *N. candida* została podana, jako *N. alba* w następujących zielnikach:

1. Zielnik Anisimowiczówny Lidji. Rzeczka Słoja, dopływ Supraśla (okolice Białegostoku) 1933.

2. Zielnik W. Sławińskiego. Zielone Jeziora pod Wilnem. 1921 r.

3. Zielnik I. Frydmanówny. Staw w Zabunkach (okolice Zamościa) 1932 r.

4. Zielnik M. Szumklera. Rzeka Żuga, wieś Białobrzegi (okolice Włodzimierza Wołyńskiego) 1929 r.

Prócz tego w moim własnym zielniku zebranym w okolicach Traskun — pow. Poniewieski, jez. Mitowskie i Pojus-

tyńskie w 1903 r. (Litwa obecna) została mylnie podana *N. alba* zam. *N. candida*. Natomiast w następujących zielnikach zakładu okazała się typowa *N. alba*.

1. Jezioro Narocz. Zielnik K. Stankiewiczówny 1933 r.

2. Tyszowiec, pow. Tomaszowski Lubelski. Zielnik St. Koronowskiej, 1932 r.

W ten sposób na zasadzie materiału zielnikowego zostały stwierdzone następujące nowe stanowiska *N. candida*: Wilno-Troki, Druskieniki, okolice Białegostoku, okolice Zamościa i Włodzimierza Wołyńskiego.

Ciekawa rzecz, że badający szczegółowo florę okolic Wilna A. O. Zielenkow podaje *N. alba* L. dla Wilna, jezior Trockich i dalszych miejscowości. Być może nastąpiło tu tak łatwe przeoczenie. Jako stwierdzone przez siebie stanowiska *N. alba* podaje on Wilno (pole wojenne) i jeziora w Trokach.

W literaturze zostały stwierdzone następujące stanowiska *N. candida*.

Okolice Dobrzynia nad Wisłą (Zalewski).

Śląsk (zdaje się rzadko) według Dr. Paxa.

Okolice Częstochowy (Ferd. Karo, podana jako *N. alba* L. var. *semiaperta*).

Okolice Krakowa: Dębniki, Kobieszyn—H. Zapalowicz.

Jak widzimy, stanowiska posiada *N. candida* b. rozrzucone, gdyż występuje zarówno w północnej, jak i w południowej części kraju. Zdaje się jednak, że przeważa w północnej Polsce i w sąsiedniej Litwie. Dla Litwy *N. candida*, jako odmiana *N. alba* została podana przez O. von Möllendorfa jeszcze w 1902 r. Litewscy botanicy stwierdzili w ostatnich latach kilka nowych stanowisk tej rośliny.

BIBLIOGRAFJA.

Ascherson P. und Graebner P. Flora des Nordost deutschen Flachlandes. Berlin 1898—99.

Fiedczenko B. A., Flerow A. Th. Flora jewropiejskoj Rossii Petersburg 1910.

Grecke A. Illustrierte Flora von Deutschland. Berlin 1922.

Karo F. Flora okolic Częstochowy Pam. Fiz. t. I. Warszawa 1897.

Pawłowski St. Nymphaeaceae (Flora polska pod red. Wł. Szafera) tom III. Kraków 1927.

- Pax F. Pflanzengeographie von Kongress — Polen. Berlin 1918.
 Tenże Schlesien. Pflanzenwelt. Jena 1915.
 Sławiński W. Zielone Jeziora pod Wilnem. Wilno 1924.
 Szafer Wł., Kulczyński St., Pawłowski B. Rośliny polskie.
 Lwów - Warszawa 1924.
 Trzebiński J. Przyczynek do znajomości flory w gubernji Kowieńskiej.
 Flora Łotowian i okolic. Roczniki Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie,
 tom. IV 1911.
 Zapalowiec H. Krytyczny przegląd roślinności Galicji tom III Kraków 1911.
 Zielenkow A. Oczerk Klimata i flory Wileńskiej gub. Scripta botanica
 tom III. Petersburg 1890 — 92.

ZUSAMMENFASSUNG.

Der Verfasser giebt neue Standorte von *Nymphaea candida* Presl für Polen an u. zwar.: Wilno und Umgegend (Troki), Druskienniki, Białystok in Nordpolen, Zamość, Włodzimierz Wołyński in Südpolen. Auch für Lithauen bei Traskuny ist vom Verf. *Nymphaea candida* nachgewiesen. Verfasser ist der Meinung, dass in Polen und Lithauen zwei Arten, *Nymphaea alba* und *N. candida* vorkommen; in Nordpolen und in Lithauen ist die Art *N. candida* häufiger, in Mittel- und Südpolen dagegen ist es umgekehrt.